

УДК 347.121.2

Т.О. Софіюк
ORCID: 0000-0002-8949-3336

ПРАВО НА ГРОМАДЯНСЬКУ ТА МОРАЛЬНУ СВОБОДУ У СУЧАСНОМУ МАСОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У статті здійснюється аналіз та визначення права на громадянську та моральну свободу в сучасному масовому суспільстві. Досліджено виклики та перспективи для індивідуальності людини в сучасному масовому суспільстві. Вивчено принцип індивідуалізму для обґрунтування необхідності законодавчого закріплення права на громадянську та моральну свободу і недопущення здійснення цивільних прав на шкоду громадянській та моральній свободі фізичної особи. Окреслено кризові явища сучасного масового суспільства. Проаналізовано твердження, за яким сучасне суспільство є масове, але водночас роз'єднане, бо складається з людей, відчужених одне від одного через розпад традиційних форм людських об'єднань, що слугували за посередницькі установи й занепад яких спричинився до втрати людьми своїх суспільних зв'язків – зв'язків взаємодії між собою.

Окрему увагу приділено обґрунтуванню твердження, за яким послаблення відповідальності за керунок громадського життя, численні виклики для навичок та установ, які захищають свободу й підтримують почуття свободи, з якими дедалі важче давати раду, спричинені занепадом розумового та морального авторитету в сучасному масовому суспільстві. Досліджено істинність твердження, згідно з яким противагою кризовим явищам сучасного масового суспільства може бути лише розумова й моральна спільність, а розумовим та моральним авторитетом, якого наразі бракує суспільству, мусить стати закріплене на законодавчому рівні право на громадянську та моральну свободу, а отже, на розумову та моральну спільність – згоду, в тому числі ту, що досягається шляхом реалізації невід'ємного права особи на цивілізовану дискусію. Здійснено спробу довести, що шляхом реалізації й захисту права людини на громадянську та моральну свободу єдино можливий справжній індивідуалізм і вільний прояв моральної самостійності – тобто відповідальності людини за авторитети у розумовій та моральній сфері та власне суспільне становище – у її найвищому вигляді. Властивою межею індивідуалізму виступають, таким чином, межі громадянської та моральної свободи людини, порушення яких, з нашої точки зору, є неприпустимим. На наш погляд, це і є умовою, що підтримує й забезпечує ідентичність вільної людини.

Підкреслюється, що громадська користь є можлива лише через добровільне об'єднання людських індивідуальностей навколо розумових та моральних авторитетів, посприяти чому може закріплене законодавчо право на громадянську та моральну свободу, яке саме має стати для нас непохитним авторитетом. Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення чинного вітчизняного цивільного законодавства у досліджуваній сфері.

Ключові слова: індивідуальність, масове суспільство, громадянська та моральна свобода.

DOI 10.34079/2518-1319 -2026-16-31-352-363

Постановка проблеми. Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб

– на свій вибір. Відповідно до ст. 34 Конституції України здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя (Конституція України, 1996).

Ст. 35 Конституції України передбачає, що кожен має право на свободу світогляду і віросповідання. Здійснення цього права може бути обмежене законом лише в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей (Конституція України, 1996).

Ст. 300 Цивільного кодексу України зазначає, що фізична особа має право на індивідуальність. Згідно вказаної статті Цивільного кодексу, фізична особа має право на збереження своєї національної, культурної, релігійної, мовної самобутності, а також право на вільний вибір форм та способів прояву своєї індивідуальності, якщо вони не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства (Цивільний кодекс України, 2003).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням регулювання особистих немайнових прав, пов'язаних із правом фізичної особи на індивідуальність, займалися такі вчені, як Т. Mirosławski С. Б. Булеца, В. В. Заборовський, (Mirosławski, Булеца, Заборовський та ін., 2024), У. О. Zaika, О. У. Kukhariev, V. L. Skrypnyk, S. Y. Burlakov & O. V. Ilkiv (Zaika, Kukhariev, Skrypnyk, Burlakov, Ilkiv, 2022), А. О. Кодинець (Кодинець, 2016, Кодинець, 2018), О. В. Кохановська (Кохановська, 2021), Н. С. Кузнецова (Кузнецова, 2015), Н. М. Оніщенко (Оніщенко, 2021), С. О. Сліпченко (Сліпченко, 2025), Р. О. Стефанчук (Стефанчук, 2007а; Стефанчук, 2007b; Стефанчук, 2018), Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova (Харитонов, Харитонova, 2018; Харитонов, Харитонova, 2019; Харитонов, Харитонova, 2022) та інші.

Проте у вітчизняній цивілістиці до цього часу не звернено належної уваги на проблему зловживання правом на індивідуальність.

Це утворює потребу в розв'язанні низки важливих наукових і практичних завдань:

- дослідження викликів та перспектив для індивідуальності людини в сучасному масовому суспільстві;
- вивчення принципу індивідуалізму для обґрунтування необхідності законодавчого закріплення права на громадянську та моральну свободу і недопущення здійснення цивільних прав на шкоду громадянській та моральній свободі фізичної особи.

Метою дослідження є обґрунтування необхідності законодавчого закріплення права на громадянську та моральну свободу і недопущення здійснення цивільних прав на шкоду громадянській та моральній свободі фізичної особи.

Сучасні вчені торкалися деяких аспектів зазначеної проблеми. Зокрема, було досліджено проблеми прав людини як базової цінності концепції приватного права в сучасній Європі (Kharytonov, Kharytonova, Kharytonova, Kolodin & Tolmachevska, 2019), оновлення цивільного законодавства України у сфері інтелектуальної власності в умовах сучасного інформаційного суспільства (Kokhanovska, Verbytska, Kokhanovskyi, 2021), громадянського суспільства та особистих немайнових прав (Кузнецова, 2015).

Проте у сфері дослідження громадянської та моральної свободи суспільства є низка питань, які потребують уважного аналізу. В нашій статті ми розглянемо такі

питання:

- окреслення кризових явищ сучасного масового суспільства;
- формулювання пропозицій щодо вдосконалення чинного вітчизняного цивільного законодавства у досліджуваній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Розпочнімо наше дослідження зі звернення до проблеми індивідуальності людини в сучасному масовому суспільстві.

Масове суспільство – поняття, яке вживається для опису сучасного суспільства як уоднорідненого, але й роз'єднаного, бо воно складається з розпорошених людей. Традиційні форми людських об'єднань розпалися і були замінені конформістськими або навіть тоталітарними формами колективної поведінки. У масовому суспільстві люди водночас введені до суспільного загалу й відчужені одне від одного. Це розмежування не зберігає самотності кожної людини, а навпаки, сприяє процесові суспільного уодноріднення або зрівняння. Із занепадом посередницьких установ... люди втрачають свої суспільні зв'язки... (Munro, 2017).

Які ж наслідки має таке ставлення справи? Звернімося до думок, висловлених у літературі.

Токвіль попереджував, що люди, позбавлені сильних допоміжних установ, з якими вони могли б ототожнитися, стануть роз'єднаними й у своїй безіменності та безпомічності, можливо, пильнуватимуть захисту сильних керівників і сильних урядів (Kumar, 2025).

Як висловився Robert D. Putnam, «У суспільстві, якому бракує зв'язків взаємодії між його мешканцями... Саме поняття прав і обов'язків громадянина зупинене... Залученість до суспільних і культурних об'єднань мізерна. З погляду мешканців, громадське життя є справою когось іншого... але не їхньою. Закони, [як] майже всі погоджуються, створюються, щоб порушуватися, але, побоюючись чужого свавілля, кожен вимагає суворішої дисципліни. Замкнений у цих з'єднаних зачарованих колах, майже кожен відчувається безсилим, визискуваним і нещасним» (Robert D. Putnam, 2000, с. 345-348).

Robert D. Putnam... стверджував, що демократія загрожена через послаблений стан громадянського суспільства (Munro, 2017).

Раніше Polybius писав про це: «Коли... демократія потрапляє до рук онуків її засновників, вони настільки звикають до свободи та рівності, що більше не цінують їх і починають прагнути до переваги... демократія... скасовується і перетворюється на панування сили та насильства... люди... знову вироджуються в ідеальних дикунів і знову знаходять господаря...» (Polybius, 1979, с. 287–289).

Таким чином, всі людські істоти, підкоряючись одному імпульсу і прагнучі особистого щастя, становлять видовище безладної боротьби інтересів і зіткнення сил, що неминуче призводить до втрати свободи (Prins, 1895, с. 248).

Яким же може бути вихід з цієї ситуації?

Між неприборканою свободою та необмеженою владою є лише один посередній щабель — організована свобода (Prins, 1895, с. 127). За Duplessis-Mornay, «...де панує тиранія, там звичайні усі турботи безладдя (Duplessis-Mornay, 1689, с. 126)... і там, де особисті наміри й приватні цілі панують над громадською користю, там безперечно є Тиран і Тиранія» (Duplessis-Mornay, 1689, с. 127). Між державою, в якій будь-яка воля

відокремлена, і державою, в якій будь-яка воля придушена, є місце тільки для держави, в якій волі окремих осіб згруповані у міцні спілки (Prins, 1895, с. 127).

Для того, щоб позбутися варварства або деспотизму, людям необхідно об'єднатися (Prins, 1895, с. 135).

Такими, на наш погляд, є деякі виклики та перспективи для індивідуальності людини в сучасному масовому суспільстві. Щоб докладніше зрозуміти суть та значення організованої свободи, перейдемо до вивчення принципу індивідуалізму як такого і знову звернімося до літератури з цього приводу.

Навіть у царині моралі... щодо якої не можна заперечувати благого впливу свободи, треба визнати, що абстрактна свобода не виправдовує надій її прихильників, які вважають, що вона сама по собі сприяє розквіту особистості (Prins, 1895, с. 43).

Природний прояв видатної особистості, оригінальність зникає, і залишається тільки ексцентричність, що становить її штучний, дріб'язковий й іноді смішний вияв... Нам бракує загального світогляду, єдності помислів... Прагнення наблизитися спільними силами до одного ідеалу замінилося тепер бажанням відокремитися одне від одного, відзначитися перед іншими й на шкоду їм привернути до себе увагу (Prins, 1895, с. 212).

Як давніше писав Polybius, «Під впливом віддавна усталеного добробуту життя стане більш екстравагантним, а громадяни – більш запеклими у своєму суперництві..., ніж їм слід. Оскільки ці недоліки зростатимуть далі, початок змін на гірше буде через любов до посади та ганьбу, спричинену невідомістю, а також через екстравагантність і виставлення напоказ свого багатства; і за ці зміни відповідатиме натовп... Тепер, розбурхані до люті та охоплені пристрастю в усіх своїх намірах, вони... вимагатимуть левову частку для себе. Коли це станеться, держава змінить свою назву на найкращу з усіх, що звучать – свобода та демократія, але змінить свою природу на найгіршу річ з усіх – правління натовпу» (Polybius, 1979, с. 397; 399).

Зрозумілий в такий спосіб індивідуалізм не має нічого спільного з тим, що колись розуміли під індивідуалізмом, тобто з вільним проявом моральної самостійності... Справжня індивідуалістична теорія не зупиняється на цій простій думці. Для неї індивід не являє собою нічого, якщо він у той же час — не орган по відношенню до живого цілого, що стоїть вище за нього, якщо він живе тільки для себе і для теперішнього, а не для інших і для майбутнього. Принцип індивідуалізму зумовлює собою прагнення до моральної краси... й у такому розумінні він є істотним елементом цивілізації; можна навіть сказати, що найдосконаліше суспільство те, в якому індивідуальності дається найбільший простір... Але максимум самостійності не обумовлюється індивідуалізмом, доведеним до краю (Prins, 1895, с. 100).

Durkheim стверджував: «Індивідуалізм не потрібно засуджувати як ворога, з яким слід боротися за будь-яку ціну... ціле питання полягає в тому, щоби знати його властиві межі... (Durkheim, 1973, с. 53). Це поклоніння людині має за свою основну догму автономію розуму... Проте... якщо всі думки вільні, яким дивом вони перебуватимуть у згоді? Якщо вони утворюються без узаємної обізнаності й без необхідності зважати один на одного, як вони можуть не бути безладними? Розумовий та моральний безлад був би отже неминучим наслідком лібералізму... Проте де бачено, щоб мати наслідком це безглузде захоплення самим собою, яке замикає кожного у його власних почуттях і створює вакуум між розумами?» (Durkheim, 1973, с. 49). Людина завжди може бути своєрідною, може вийти за межі думки й уяви сучасників, може навіть бути такою, що її

зрозуміли цілковито неправильно. Однак спонукання до своєрідного бачення буде утруднене, буде зрештою гинути у внутрішньому неладі, якщо його не можна якимсь чином співвіднести з мовою та баченням інших (Taylor, 1989, с. 37). Ясно, що суспільство не може бути таким, де один одного тримається, якщо між його представниками не існує якоїсь розумової й моральної спільності (Durkheim, 1973, с. 51).

Висновки. Сама вільна людина зі своїми власними цілями й прагненнями... єдино можлива у межах певного типу цивілізації... потрібно було довгого розвитку певних установ і навичок, верховенства права, правил рівної поваги, звичаїв спільного обговорення, спільного об'єднання, культурного саморозвитку тощо, аби створити сучасну людину... без цього саме розуміння себе як людини у сучасному значенні слова згасло би... Проте з часом ця ідентичність була б послаблена, якби умови, які підтримують її, були б припинені. По-перше, всіма способами, якими наше почуття власних цілей живиться вільним обміном з іншими й які були б вже неможливі; по-друге, втратою відповідальності за керунок громадського життя, без якої наші моральні міркування про ці справи почали б втрачати серйозність обдумування справжніх можливостей вибору... ми мусимо підтримувати не лише ті навички й установи, які захищають свободу, а й ті, які підтримують *почуття* свободи (Taylor, 1985, с. 309–310).

Отже, на наш погляд, варто погодитися з висловленими в літературі думками, за якими сучасне суспільство є масове, але водночас роз'єднане з огляду на ту обставину, що воно складається з людей, відчужених одне від одного й розпорошених через розпад традиційних форм людських об'єднань, що слугували за посередницькі установи й занепад яких спричинився до втрати людьми своїх суспільних зв'язків – зв'язків взаємодії між собою.

Використовуючи Норвегію як модель, можна виділити кілька таких інституцій: церкву, школу, політичну партію, ринок і маєток. До них слід додати приватну власність (Pipes, 1991, с. 110).

Очевидно, що протиположним до кризових явищ сучасного масового суспільства – як, до прикладу, послаблення навичок та установ, які захищали свободу й які підтримували її *почуття*, байдужість громадян до громадського життя й його занепад, безладна боротьба інтересів, розумовий та моральний безлад, позбавленість спільних авторитетів (або навіть авторитетів узагалі, які Pines називав ідеалом) та відсутність загального світогляду й почуття відповідальності кожної людської індивідуальності за свободу як за спільне благо та за її майбутнє – протиположним до усього цього може бути лише розумова й моральна спільність; аби подолати безпомічність людських індивідуальностей та загрозу втрати людськими індивідуальностями й суспільством в цілому свободи, наше почуття власних цілей, як було зазначено в літературі, мусить почати знову живитися вільним обміном з іншими.

Послаблення відповідальності за керунок громадського життя, численні виклики для навичок та установ, які захищають свободу й підтримують *почуття* свободи, з якими дедалі важче давати раду, спричинені, на наш погляд, занепадом розумового та морального авторитету в сучасному масовому суспільстві.

Лещук стверджував: "...еготизм... Це гидра, що шматувала і трощить... ідеали. Тому мусить піднести... авторитет, а з ним, почуття відповідальності за свої вчинки..." (цит. за: Салига, 1997, с. 114–115).

Криза легітимності авторитетів є синонімом кризи людської індивідуальності.

Розумовим та моральним авторитетом, якого нам наразі бракує, можливо, мусить стати закріплене на законодавчому рівні право на громадянську та моральну свободу, а отже, на розумову та моральну спільність – згоду, в тому числі ту, що досягається шляхом реалізації невід’ємного права особи на цивілізовану дискусію. Справді, варто погодитися з висловленими в літературі думками, за якими людські індивідуальності для свого нормального розвитку й нормального функціонування та розвитку суспільства, в якому вони перебувають, потребують взаємної обізнаності, необхідності зважати одне на одного, що якраз і досягається добровільним придушенням кожним крайнощів власного індивідуалізму заради спільного блага, відповідно, звичаями спільного обговорення, спільного об’єднання, культурного саморозвитку тощо.

Оскільки абстрактна свобода й відчуженість людей в сучасному масовому суспільстві не зберігають самобутності кожної людини й не сприяють розвитку людської особистості, що ми маємо змогу спостерігати на власні очі, тільки право на громадянську та моральну свободу здатне забезпечити розумову та моральну згоду – ту організовану свободу, за якої волі окремих осіб згруповані у міцні спілки. У такий спосіб, шляхом реалізації й захисту права людини на громадянську та моральну свободу, на наш погляд, єдино можливий справжній індивідуалізм і вільний прояв моральної самостійності – тобто відповідальності людини за авторитети у розумовій та моральній сфері та власне суспільне становище – моральної самостійності у її найвищому вигляді. Властивою межею індивідуалізму виступають, таким чином, межі громадянської та моральної свободи людини, порушення яких, з нашої точки зору, є неприпустимим. На наш погляд, це і є умовою, що підтримує й забезпечує ідентичність вільної людини. Громадська користь можлива лише через добровільне об’єднання людських індивідуальностей навколо розумових та моральних авторитетів, посприяти чому може закріплене законодавчо право на громадянську та моральну свободу, яке саме має стати для нас непохитним авторитетом.

Тому, на нашу думку, необхідно законодавчо закріпити право на громадянську та моральну свободу.

До Цивільного кодексу пропонується додати нову статтю 300¹ і викласти її у такій редакції:

«Стаття 300¹. Право на громадянську та моральну свободу

1. Фізична особа має право на громадянську та моральну свободу.

Зміст громадянської та моральної свободи становить можливість фізичної особи безперешкодно на власний розсуд визначати для себе авторитет у розумовій та моральній сфері та своє суспільне становище, утворювати розумову та моральну спільність з іншими особами та іншими способами вільно проявляти свою моральну самостійність».

Також, на нашу думку, необхідно законодавчо закріпити недопущення здійснення цивільних прав на шкоду громадянській та моральній свободі фізичної особи.

До частини 3 статті 13 Цивільного кодексу України пропонується додати новий абзац 2 такого змісту: «Не допускається здійснення цивільних прав на шкоду громадянській та моральній свободі фізичної особи».

Бібліографічний список

- Duplessis-Mornay, P. 1689. *Vindiciae contra Tyrannos: A Defense of Liberty Against Tyrants. Or, Of the Lawful Power of the Prince over the People, and of the People over the Prince. Being a Treatise Written in Latin and French by Junius Brutus, and Translated Out of Both into English*. London: Printed for Richard Baldwin, p. 250. [online] Available at: <<https://dn790005.ca.archive.org/0/items/vindiciaecontrat00lang/vindiciaecontrat00lang.pdf>>.
- Durkheim, É. 1973. Individualism and the Intellectuals. In R. N. Bellah (Ed.), *Émile Durkheim on Morality and Society*. Chicago and London: The University of Chicago Press, pp. 43–57. [online] Available at: <https://platus1917.org/wp-content/uploads/The-Heritage-of-Sociology-Emile-Durkheim-On-Morality-and-Society_-Selected-Writings-University-of-Chicago-Press-1973.pdf>.
- Kharytonov, Ye. O., Kharytonova, O. I., Kharytonova, T. Ye., Kolodin, D. O., & Tolmachevska, Yu. O. 2019. Human Rights as The Basic Value of The Concept of Private Law in Modern Europe. *Amazonia Investiga*, [online] 8 (20), pp. 477–485. Available at: <<https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/177/153>>.
- Kokhanovska, O. V., Verbytska, A. O., & Kokhanovskyi, V. O. 2021. Updating The Civil Legislation of Ukraine in The Field of Intellectual Property in The Modern Information Society. *Linguistics and Culture Review*, [online] 5(S2), pp. 375–386. Available at: <<https://lingcure.org/index.php/journal/article/download/1360/118/134>>.
- Kumar, K. (2025, March 2). *Modernization*. [online]. Available at: <<https://www.britannica.com/topic/modernization>>.
- Mirowski T., Булеца С. Б., Заборовський В. В. та ін. 2024. *Особисті немайнові права особи та права на віртуальні активи в умовах цифровізації: порівняльний аналіз законодавства країн Європейського Союзу*. Ужгород: PIK-Y, 356с.
- Munro, A. (2017, June 29). *Mass society*. [online]. Available at: <<https://www.britannica.com/topic/mass-society>>.
- Pipes, R. 1991. *The Russian Revolution*. New York: Knopf, 1990. p. 976. [online]. Available at: <https://www.google.com.ua/books/edition/The_Russian_Revolution/XtE54LuhFzEC?gbpv=1>.
- Polybius. 1979. *The Histories*. (W. R. Paton, Trans). Vol. 3. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press; London: William Heinemann Ltd, p. 574. [online]. Available at: <<https://dn790009.ca.archive.org/0/items/historieswitheng03poly/historieswitheng03poly.pdf>>.
- Prins, A. 1895. *L'organisation de la liberté et le devoir social*. Bruxelles: T. Falk; Paris: F. Alcan, p. 273. [online]. Available at: <<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k75851q/f8.item>>.
- Putnam, R. D. 2000. Democracy. In *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York London Toronto Sydney Singapore: A Touchstone Book Published by Simon & Schuster, pp. 336–349. [online]. Available at: <www.csun.edu/~rdavids/350fall08/350readings/Putnam_Bowling_Alone.pdf>.
- Taylor, C. 1985. *Philosophy and the Human Sciences: Philosophical Papers*. Vol. 2. Cambridge, London, New York, New Rochelle, Melbourne, Sydney: Cambridge University Press, p. 348. [online]. Available at: <<https://vdoc.pub/documents/philosophy-and-the-human-sciences-philosophical-papers-2-649h7a130m70>>.
- Taylor, C. 1989. *Sources of the Self: The Making of the Modern Identity*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, p. 613. [online]. Available at: <https://www.academia.edu/22685812/Sources_of_the_Self>.

- Zaika, Y. O., Kukhariev, O. Y., Skrypnyk, V. L., Burlakov, S. Y., & Ilkiv, O. V. 2022. Protection of Honour and Dignity: Theoretical and Practical Issues. *International Journal of Public Law and Policy*, 8 (3-4), pp. 202–214. [online]. Available at: <<https://www.inderscienceonline.com/doi/pdf/10.1504/IJPLAP.2022.124423>>. DOI: <https://doi.org/10.1504/IJPLAP.2022.124423>
- Кодинець, А. О. 2016. *Цивільно-правове регулювання зобов'язальних інформаційних відносин*. Київ: Алерта, 582с.
- Кодинець, А. О. 2018. Договірні відносини у сфері надання прав на інформацію: окремі аспекти правового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія: Право*, 1, 49, с. 122–125.
- Кохановська, О. В. 2021. Правотворчість у сфері особистих немайнових прав в умовах постлюдства. *Право України*, 12, сс. 176–194. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001417415>
- Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (зі змінами). *Верховна Рада України*, [онлайн] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>>.
- Кузнєцова, Н. С. 2015. Громадянське суспільство та особисті немайнові права. *Право України*, № 4, сс. 9–17.
- Онiщенко, Н. М. 2021. Права, свободи і законні інтереси як загальнолюдські надбання. In M. Holdenblat (Eds.), *Formation of Innovative Potential of World Science: Collection of Scientific Papers «SCIENTIA» with Proceedings of The I International Scientific and Theoretical Conference*, Vol. 1, pp. 86–88. Tel Aviv, State of Israel: European Scientific Platform. [online]. Available at: <<https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/issue/view/07.05.2021/525>>. Doi: 10.36074/scientia-07.05.2021
- Салига, Т. Ю. 1997. Григор Лужницький і літературна група “Логос”. У М. П. Парцей (ред.), *Імператив (Літературознавчі статті, критика, публіцистика)*, с. 108–119. Львів: Світ. [онлайн]. Доступно: <https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0007062>.
- Сліпченко, С. О. 2025. Особисті немайнові правовідносини та їх розвиток. У В. В. Сокурєнко (ред.), *Цивілістична спадщина Олександра Анатолійовича Пушкіна (Харківська цивілістична школа)*, с. 56–74. Харків: ECUS. [онлайн]. Доступно: <<https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9985b9f9-b1e3-40a6-89f4-20b7fdc525e9/content>>.
- Стефанчук, Р. О. 2007а. Особиста свобода та право на свободу: цивільно-правові аспекти. *Університетські наукові записки*, № 2, с. 170–177. [онлайн]. Доступно: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2007_2_24>.
- Стефанчук, Р. О. 2007б. *Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту)*. Хмельницький: Видавництво Хмельницького ун-ту управління та права, 626 с.
- Стефанчук, Р. О. 2018. Інформаційні технології та право: quo vadis? *Право України*, 1, с. 30–50. [онлайн]. Доступно: <doi: <https://doi.org/10.33498/louu-2018-01-030>>.
- Харитонов, Є. О. та Харитонova, О. І. (ред.), 2018. *Актуальні проблеми цивілістики у цифрову добу*. Одеса: Юридична література, 248с.
- Харитонов, Є. О. та Харитонova, О. І. 2019. Цивілістичні категорії доби інформаційного суспільства у національній доктрині приватного права: правовідносини. *Право України*, [онлайн] 1, с. 136–153. Доступно: <10.33498/louu-2019-01-136>

- Харитонов, Є. О. та Харитонova, О. І. 2022. *Приватне право як концепт. Том V. Частина I. Приватне право у відкритому суспільстві*. Одеса: Фенікс, 432 с.
- Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV (зі змінами). *Верховна Рада України*, [онлайн] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>>.

References

- Duplessis-Mornay, P. 1689. *Vindiciae contra Tyrannos: A Defense of Liberty Against Tyrants. Or, Of the Lawful Power of the Prince over the People, and of the People over the Prince. Being a Treatise Written in Latin and French by Junius Brutus, and Translated Out of Both into English*. London: Printed for Richard Baldwin, p. 250. [online] Available at: <<https://dn790005.ca.archive.org/0/items/vindiciaecontrat00lang/vindiciaecontrat00lang.pdf>> (in English).
- Durkheim, É. 1973. Individualism and the Intellectuals. In R. N. Bellah (Ed.), *Émile Durkheim on Morality and Society*. Chicago and London: The University of Chicago Press, pp. 43–57. [online] Available at: <https://platus1917.org/wp-content/uploads/The-Heritage-of-Sociology-Emile-Durkheim-On-Morality-and-Society_-Selected-Writings-University-of-Chicago-Press-1973.pdf> (in English).
- Kharytonov, Ye. O., & Kharytonova, O. I. (Ed.), 2018. *Aktualni problemy tsyvilistyky u tsyfrovi dobu [Topical Issues of Civil Law in the Digital Era]*. Odessa: Yurydychna literatura, p. 248 (in Ukrainian).
- Kharytonov, Ye. O., & Kharytonova, O. I. 2019. Tsyvilistychni katehorii doby informatsiinoho suspilstva u natsionalnii doktryni pryvatnoho prava: pravovidnosyny [[Civil Categories of the Information Society Era in the National Private Law Doctrine: Legal Relations](#)]. *Pravo Ukraini*, [online] 1, pp. 136–153. Available at: <10.33498/louu-2019-01-136> (in Ukrainian).
- Kharytonov, Ye. O., & Kharytonova, O. I. 2022. *Pryvatne pravo yak kontsept. Tom V. Chastyna I. Pryvatne pravo u vidkrytomu suspilstvi [Private Law as a Concept. Vol. V. Part I. Private Law in the Opened Society]*. Odessa: Feniks, p. 432 (in Ukrainian).
- Kharytonov, Ye. O., Kharytonova, O. I., Kharytonova, T. Ye., Kolodin, D. O., & Tolmachevska, Yu. O. 2019. Human Rights as The Basic Value of The Concept of Private Law in Modern Europe. *Amazonia Investiga*, [online] 8 (20), pp. 477–485. Available at: <<https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/177/153>> (in English).
- Kodynets, A. O. 2016. *Tsyvilno-pravove rehuliuвання zoboviazalnykh informatsiynykh vidnosyn [Civil Law Regulation of Obligatory Information Relations]*. Kyiv: Alerta, p. 582 (in Ukrainian).
- Kodynets, A. O. 2018. Dohovirni vidnosyny u sferi nadання prav na informatsiiu: okremi aspekty pravovoho rehuliuвання [The Contractual Relation on Disposal of Information: Some Aspects of Legal Regulation]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho universytetu: seriia: Pravo, Vol. 1*, 49, pp. 122–125 (in Ukrainian).
- Kokhanovska, O. V. 2021. Pravotvorchist u sferi osobystykh nemainovykh prav v umovakh postludstva [Lawmaking in the Field of Personal Non-Property Rights in the Conditions of Posthumanity]. *Pravo Ukraini*, 12, pp. 176–194 URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001417415> (in Ukrainian).
- Kokhanovska, O. V., Verbytska, A. O., & Kokhanovskyi, V. O. 2021. Updating The Civil Legislation of Ukraine in The Field of Intellectual Property in The Modern Information Society. *Linguistics and Culture Review*, [online] 5(S2), pp. 375–386. Available at: <<https://lingcure.org/index.php/journal/article/download/1360/118/134>> (in English).
- Konstytutsiia Ukrainy vid 28 chervnia 1996 roku (zi zminamy) [Constitution of Ukraine of June 28, 1996 (as amended)]. Verkhovna Rada Ukrainy, [online] Available

- at:<<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>>
(in Ukrainian).
- Kumar, K. (2025, March 2). *Modernization*. [online]. Available at:
<<https://www.britannica.com/topic/modernization>> (in English).
- Kuznietsova, N. S. 2015. Hromadianske suspilstvo ta osobysti nemainovi prava [Civil Society and Personal Non-Property Rights]. *Pravo Ukrainy*, 4, pp. 9–17 (in Ukrainian).
- Miroslawski, T., Buletsa, S. B., Zaborovskyi, V. V. et al. 2024. *Osobysti nemainovi prava osoby ta prava na virtualni aktyvy v umovakh tsyfrovizatsii: porivnialnyi analiz zakonodavstva krain Yevropeiskoho Soiuzu [Personal non-property rights and virtual asset rights in the digitalisation era: a comparative analysis of European Union legislation]*. Uzhhorod : RIK-U, p. 356 (in Ukrainian).
- Munro, A. (2017, June 29). *Mass society*. [online]. Available at:
<<https://www.britannica.com/topic/mass-society>> (in English).
- Onishchenko, N. M. 2021. Prava, svobody i zakonni interesy yak zahalnoliudski nadbannia [Rights, Freedoms and Legitimate Interests as Common Heritage]. In M. Holdenblat (Eds.), *Formation of Innovative Potential of World Science: Collection of Scientific Papers «SCIENTIA» with Proceedings of The I International Scientific and Theoretical Conference*, Vol. 1, pp. 86–88. Tel Aviv, State of Israel: European Scientific Platform. [online]. Available at:
<<https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/issue/view/07.05.2021/525>>. Doi:
10.36074/scientia-07.05.2021 (in Ukrainian).
- Polybius. 1979. *The Histories*. (W. R. Paton, Trans). Vol. 3. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press; London: William Heinemann Ltd, p. 574. [online]. Available at:
<<https://dn790009.ca.archive.org/0/items/historieswitheng03poly/historieswitheng03poly.pdf>> (in English).
- Pipes, R. 1991. *The Russian Revolution*. New York: Knopf, 1990. p. 976. [online]. Available at:<https://www.google.com.ua/books/edition/The_Russian_Revolution/XtE54LuhFzEC?gbpv=1> (in English).
- Prins, A. 1895. *L'organisation de la liberté et le devoir social*. Bruxelles: T. Falk; Paris: F. Alcan, p. 273. [online]. Available at:
<<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k75851q/f8.item>> (in French).
- Putnam, R. D. 2000. Democracy. In *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York London Toronto Sydney Singapore: A Touchstone Book Published by Simon & Schuster, pp. 336–349. [online]. Available at:
<www.csun.edu/~rdavids/350fall08/350readings/Putnam_Bowling_Alone.pdf> (in English).
- Salyha, T. Yu. 1997. Hryhor Luzhnytskyi i literaturna hrupa “Lohos” [Hryhor Luzhnytsky and the “Logos” Literary Group]. In M. P. Partsei (Ed.), *Imperatyv (Literaturoznavchi statti, krytyka, publitsystyka)*, pp. 108–119. Lviv: Svit. [online]. Available at: < https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0007062> (in Ukrainian).
- Slipchenko, S. O. 2013. *Osobysti nemainovi pravovidnosyny shchodo oborotozdatnykh obektiv [Personal Non-Property Relations Concerning Negotiable Objects]*. Kharkiv: Disa plius, p. 552 (in Ukrainian).
- Slipchenko, S. O. 2025. Osobysti nemainovi pravovidnosyny ta yikh rozvytok [Personal Non-Property Legal Relations and Their Development]. In V. V. Sokurenko (Ed.),

- Tsyvilistychna spadshchyna Oleksandra Anatoliiovycha Pushkina (Kharkivska tsyvilistychna shkola)*, pp. 56–74. Kharkiv: ECUS. [online]. Available at: <<https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9985b9f9-b1e3-40a6-89f4-20b7fdc525e9/content>> (in Ukrainian).
- Stefanchuk, R. O. 2007a. Osobysta svoboda ta pravo na svobodu: tsyvilno-pravovi aspekty [Personal Freedom and Right to Freedom: Civil Law Aspects]. *Universytetski naukovy zapysky*, 2, pp. 170–177. [online]. Available at: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2007_2_24> (in Ukrainian).
- Stefanchuk, R. O. 2007b. *Osobysti nemainovi prava fizychnykh osib u tsyvilnomu pravi (poniattia, zmist, systema, osoblyvosti zdiisnennia ta zakhystu)* [Personal Intangible Rights of Individuals in the Civil Law (Concept, Content, System, Special Aspects of Conduct and Protection)]. Khmelnytskyi: Vydavnytstvo Khmelnytskoho universytetu upravlinnia ta prava, p. 626 (in Ukrainian).
- Stefanchuk, R. O. 2018. Informatsiini tekhnolohii ta pravo: quo vadis? [Information Technologies and Law: Quo Vadis?]. *Pravo Ukrainy*, 1, pp. 30–50. [online]. Available at: <[doi: https://doi.org/10.33498/louu-2018-01-030](https://doi.org/10.33498/louu-2018-01-030)> (in Ukrainian).
- Taylor, C. 1985. *Philosophy and the Human Sciences: Philosophical Papers*. Vol. 2. Cambridge, London, New York, New Rochelle, Melbourne, Sydney: Cambridge University Press, p. 348. [online]. Available at: <<https://vdoc.pub/documents/philosophy-and-the-human-sciences-philosophical-papers-2-649h7a130m70>> (in English).
- Taylor, C. 1989. *Sources of the Self: The Making of the Modern Identity*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, p. 613. [online]. Available at: <https://www.academia.edu/22685812/Sources_of_the_Self> (in English).
- Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid 16 sichnia 2003 roku (zi zminamy) [The Civil Code of Ukraine of January 16, 2003 (as amended)]. Verkhovna Rada Ukrainy, [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>> (in Ukrainian).
- Zaika, Y. O., Kukhariev, O. Y., Skrypyuk, V. L., Burlakov, S. Y., & Ilkiv, O. V. 2022. Protection of Honour and Dignity: Theoretical and Practical Issues. *International Journal of Public Law and Policy*, 8 (3-4), pp. 202–214. [online]. Available at: <<https://www.inderscienceonline.com/doi/pdf/10.1504/IJPLAP.2022.124423>>. DOI: <<https://doi.org/10.1504/IJPLAP.2022.124423>> (in English).

Sofiuk Taras,

THE RIGHT TO CIVIL AND MORAL FREEDOM IN MODERN MASS SOCIETY

The article analyzes and defines the right to civil and moral freedom in modern mass society. The challenges and prospects for human individuality in modern mass society are investigated. The principle of individualism is studied to justify the need for legislative consolidation of the right to civil and moral freedom and the prevention of the exercise of civil rights to the detriment of the civil and moral freedom of an individual. The crisis phenomena of modern mass society are outlined. The statement is analyzed according to which modern society is mass, but at the same time disjointed, because it consists of people alienated from each other due to the collapse of traditional forms of human associations that served as intermediary institutions and the decline of which led to the loss of people's social ties - ties of interaction with each other.

Particular attention is paid to the justification of the statement that the weakening of responsibility for the management of public life, the numerous challenges to the skills and institutions that protect freedom and support the feeling of freedom, which are increasingly

difficult to cope with, are caused by the decline of intellectual and moral authority in modern mass society. Arguments are presented in favor of the approach according to which the crisis of legitimacy of authorities is synonymous with the crisis of human individuality. The truth of the statement is investigated, according to which the counterbalance to the crisis phenomena of modern mass society can only be intellectual and moral community, and the intellectual and moral authority that society currently lacks must be the right to civil and moral freedom, and therefore, to intellectual and moral community - consent, including that achieved through the implementation of the inalienable right of the individual to civilized discussion. An attempt has been made to prove that only through the implementation and protection of the human right to civil and moral freedom is true individualism and the free manifestation of moral independence possible - that is, a person's responsibility for authorities in the intellectual and moral sphere and his own social position - in its highest form. The inherent limit of individualism is thus the limits of human civil and moral freedom, the violation of which, from our point of view, is unacceptable. In our opinion, this is the condition that supports and ensures the identity of a free person.

It is emphasized that public benefit is possible only through the voluntary association of human individuals around intellectual and moral authorities, which can be facilitated by the enshrined legislative right to civil and moral freedom, which should become an unshakable authority for us. Proposals are formulated to improve the current domestic civil legislation in the area under study.

Keywords: individuality, mass society, civil and moral freedom.

Статтю було подано / The article was submitted	30.03.2026
Статтю було прийнято / The article was accepted	21.04.2026